

НАКОНЕЧНА Наталія Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку,
заступник директора Інституту управління, психології та безпеки,
Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-1377-4315
e-mail: nakonnat@gmail.com

ГРАДЮК Наталія Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки,
Львівський торговельно-економічний університет, Україна
ORCIDID: 0000-0002-0458-810X
e-mail: nmhraduk@gmail.com

**ПРИБУТКОВІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА**

У статті актуалізовано увагу до проблематики забезпечення належного рівня прибутковості підприємства як одного з провідних чинників гарантування фінансово-економічної безпеки бізнесу. Показано, що прибуток – умова інвестиційної спроможності, засіб покращення боргової безпеки, зміцнення фінансово-економічного стану і стійкості, можливість формування резервних і страхових фондів гарантування стабільності функціонування й розвитку суб'єкта господарювання. На таких засадах метою дослідження визначено як узагальнення методико-прикладних засад підвищення рівня прибутковості в системі політики зміцнення фінансово-економічної безпеки підприємства. Визначено ключові ознаки та характеристики прибутковості в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Доведено, що прибутковість підтверджує ефективність системи ресурсного забезпечення. Прибутковість виступає каталізатором посилення ділової активності. Аргументовано, що підвищення прибутковості є передовою покращення інвестиційної привабливості. Вказано на те, що прибутковість є ключовою конкурентною перевагою та умовою забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Зроблено висновок, що свідченням подолання ризиків та загроз виступає рівень прибутковості. Визначено напрями та інструментарій підвищення рівня прибутковості вітчизняних підприємств в умовах невизначеності та викликів, високих ризиків і загроз, а, відтак, необхідності забезпечення їх фінансово-економічної безпеки.

Ключові слова: прибуток, прибутковість, рентабельність, фінансово-економічна безпека підприємства, виклики, загрози, політика зміцнення.

JEL classification: M21, O16

DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2024.2.69.75>

**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У
ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК
ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ
ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Прибутковість підприємства слугує критерієм того, що воно в повній мірі покриває всі витрати, пов'язані з усіма напрямками виробничої та фінансово-господарської діяльності, маючи при тому ще

й прибуток, який може використовувати на будь-які цілі. Таким чином, підприємства, які мають високий рівень прибутковості більш економічно незалежні, фінансово стійкі, а також мають змогу використовувати накопичений прибуток або на інвестиційні цілі, або на зміцнення елементів фінансово-економічної безпеки бізнесу, або на формування різного роду страхових і

гарантійних фондів на випадок настання кризи чи непередбачуваних подій.

Таким чином, формування теоретико-методичних засад зростання прибутковості є важливим у контексті раціонального управління цим одним з найбільш важливих фінансово-економічних показників у бізнесі. Натомість, вдосконалення методико-прикладних засад менеджменту в сфері прибутковості дозволяє покращувати фінансово-економічний стан та зміцнювати за рахунок цього фінансово-економічну безпеку суб'єкта господарювання.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Загальні теоретико-методичні засади дослідження прибутку і прибутковості підприємств, чинників і умов, які їх визначають достатньо комплексно розкриті в публікаціях таких науковців, як О. Андрусь, Т. Васильців, А. Гречко, М. Денисенко, Ю. Захарова, Р. Лупак, О. Мельникова, С. Пятаченко, Н. Юрків та інші.

Водночас, використання належного рівня прибутковості в частині мінімізації фінансово-економічних викликів та загроз, посилення фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання, реалізації виваженої фінансової й економічної політики присвячені дослідження таких авторів, як В. Гришковець, Р. Зелінський, Г. Капінос, К. Ларіонова, В. Мордюк, М. Орликовський та інші.

Взаємозв'язки прибутковості та фінансово-економічної безпеки підприємств добре висвітлені у публікаціях таких науковців, як Я. Березівський, І. Біланчук, А. Довгаль, Н. Дрибас, С. Мазіленко, Н. Пархоменко, І. Потапюк, О. Преображенська, О. Рудковський, В. Халіна, Л. Шаульська та інші. Вони слугують гарним методичним підґрунтям для подальшого уточнення завдань, принципів та інструментарію політики гарантування фінансово-економічної безпеки бізнесу.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Середовище війни істотно ускладнило завдання гарантування фінансово-економічної безпеки вітчизняних

підприємств. Зокрема знизився рівень їх прибутковості, погіршився фінансово-економічний стан, послабилася забезпеченість оборотним капіталом тощо. Все це актуалізує потребу в нових дослідженнях у сфері покращення прибутковості та зміцнення фінансово-економічної безпеки вітчизняних підприємств.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад прибутковості як ключової характеристики забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

В умовах зростаючої конкуренції та викликів глобалізації прибутковість, безсумнівно, є ключовим фактором ефективного функціонування та розвитку підприємств; є основною метою діяльності, а також відіграє провідну роль у висвітленні різноманітних економічних взаємозв'язків у відтворювальному процесі та забезпеченні сталого і безпечного розвитку підприємств. Прибутковість – це показник, який відображає фінансові результати діяльності підприємства. А, як відомо, одним з основних питань забезпечення фінансово-економічної безпеки є підвищення прибутковості підприємств. Свідченням належної фінансово-економічної стабільності підприємства, як відомо, є його прибутковість. Прибутковість є одним з ключових показників ефективності діяльності підприємства і визначає частку коштів, отриманих від реалізації продукції, за вирахуванням низки фіскальних платежів та інших витрат, понесених у процесі виробництва і реалізації продукції.

Варто розглядати прибутковість як різновид комплексного визначення рівня ефективності, який гарантує процес управління підприємством та формується в результаті використання капіталу в різних сферах господарської діяльності. При цьому прибутковість визначається з декількох поглядів, зокрема економічних відносин (як певна частка, закладена у виробництво

продукту, але на практиці підприємство отримує її як одну зі складових доходу, отриманого від реалізації продукції) та фінансових відносин (як один з видів фінансових результатів, отриманих від діяльності підприємства (поряд зі збитком), що визначається як сальдо між отриманими доходами та понесеними витратами).

Основними характеристиками прибутковості є те, що вона є формою доходу; відображає фінансові наслідки використання та сплати капіталу для здійснення діяльності в умовах ризику та невизначеності; визначає рівень конкурентоспроможності підприємства; є джерелом формування бюджетних та позабюджетних фінансових ресурсів для розвитку на рівні підприємства та для задоволення потреб суспільства. З погляду забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, прибутковість є мірою співвідношення ризику та дохідності. Прибутковість визначає відносний розмір маржі між доходом і витратами від реалізації продукції, яка характеризує ефективність підприємницької діяльності та є чистим доходом на вкладений капітал, вираженим у грошовому еквіваленті.

Прибутковість засвідчує не весь дохід, отриманий від господарської діяльності, а лише ту його частину, яка скоригована на витрати, понесені в процесі здійснення господарської діяльності. У кількісному вираженні прибутковість – це залишковий показник, що являє собою різницю між загальним доходом і загальними витратами, скориговану на цей дохід у процесі господарської діяльності.

Якщо розглядати прибутковість як частину отримання доходу, що залишається після покриття всіх витрат, то таке розуміння обмежується кількісним визначенням поняття і не розкриває її економічного змісту. А тому під прибутком слід розуміти грошовий вираз частини вартості реалізованої продукції. Згідно з такими твердженнями, прибутковість – це та частина вартості, яка є новоствореною, виробленою, реалізованою і готовою до розподілу.

Дійсно, широко поширена думка, що прибутковість – це окрема частина додаткової вартості продукту, яка залишається в підприємства після того, як бюджет буде остаточно сформований. З погляду економіки

підприємства, це додана вартість, створена в процесі виробництва, іншими словами, вартість, створена понад рівень використання ресурсів, отриманих і спожитих в процесі господарської діяльності.

Надаючи характеристики прибутковості, варто виділити низку її ключових положень, що необхідно враховувати при забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства (рис. 1).

В економічній літературі сформовано низку думок щодо економічної природи прибутковості, процесу її забезпечення та врахування при визначенні ступеня фінансово-економічної безпеки підприємства. З погляду сутнісних характеристик прибутковості, процеси з її підвищення співвідносяться з величиною доходів і витрат, а відповідне поліпшення прибутковості зумовлює результативне формування ресурсів, необхідних для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Безперечно, прибутковість є однією з форм та підтвердженням достатності отримання доходу. Ця форма представлення прибутку, водночас, є недостатньою для того, щоб показати його повний характер. Це пов'язано з тим, що активна підприємницька діяльність в тій чи іншій сфері може не призводити до прибутковості. Прибутковість – це форма доходу підприємства, яке вклало капітал для досягнення певного комерційного успіху. Тому поняття прибутковості нерозривно пов'язане з поняттям ресурсозабезпеченості (особливого фактора ділової активності), що в цілому характеризує ступінь фінансово-економічної безпеки підприємства. Така форма оцінювання прибутковості пов'язана з практикою узагальненої калькуляції всіх відповідних ключових показників (інвестований капітал, отримані доходи та понесені витрати) діяльності підприємства в конкурентному середовищі з високим рівнем невизначеності та втрати ринкових позицій.

Враховуючи основні характеристики прибутковості, в найбільш узагальненому вигляді це поняття можна сформулювати як рівень вкладення доходу підприємства в інвестований капітал, що характеризує винагороду за фінансово-економічні ризики та загрози, пов'язані з діяльністю підприємства.

Прибутковість є рушійною силою фінансово-економічної стабільності підприємств, що забезпечує прогрес соціально-економічної системи. Довгостроковий сталий розвиток підприємств вимагає оптимізації доходів, витрат та джерел фінансування. Тому підприємствам необхідно створювати ефективні механізми управління прибутковістю та враховувати аспекти фінансово-економічної безпеки.

Враховуючи, що одним із ключових векторів управління прибутком є забезпечення фінансово-економічної стабільності, необхідно враховувати як інтереси власників та працівників, так і

органів державної та місцевої влади. Водночас, навіть найефективніші управлінські рішення у сфері формування та використання прибутку, розроблені та впроваджені на підприємстві у попередньому періоді, не завжди повторно використовуються на наступному етапі його діяльності. Необхідність ефективного та безперервного управління визначається прибутковістю підприємства та захищеністю інтересів його власників і працівників, а це одна із ключових характеристик забезпеченості фінансово-економічної безпеки підприємства.

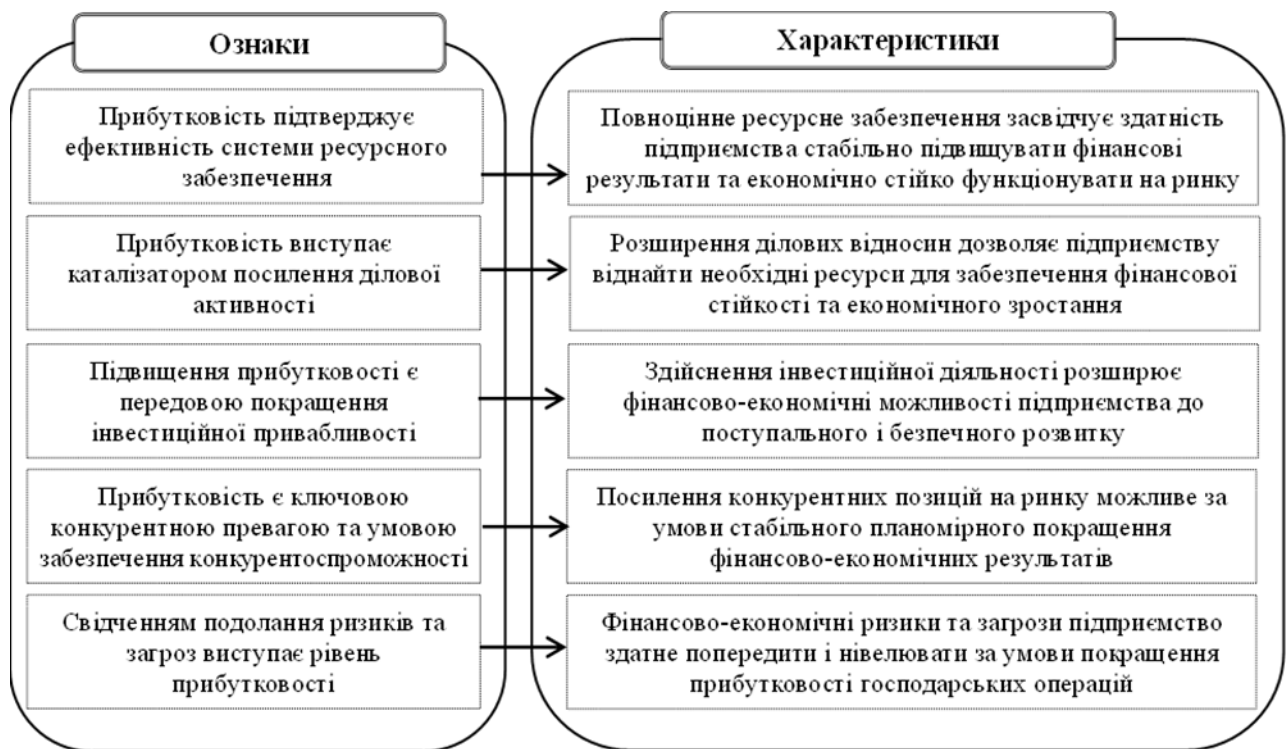

Рис. 1. Ключові ознаки та характеристики прибутковості в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства

Дослідження показують, що проблема визначення прибутковості залишається невирішеною, а прибуток здебільшого є фінансово-аналітичною категорією для реалізації фіскальної політики держави. Іншими словами, для більшості підприємств здійснення об'єктивного оцінювання прибутковості є не самоціллю, а скоріше намаганням будь-якими способами занизити прибуток. В сучасних умовах, коли прибуток все більше стає основним джерелом

поповнення бюджетів різного рівня, розширення виробництва та винагороди власників (інвесторів, найнятого персоналу), вірогідність визначення фінансових результатів стає ключовим питанням обліку та аналізу. Враховуючи цю тенденцію, дослідження фінансово-економічної безпеки підприємств ускладнюється, а ідентифікація ризиків та загроз може бути недостатньо вірогідною, а отже, наслідки їх впливу не можуть бути об'єктивно оцінені.

Відомо, що завданням управління фінансово-економічною безпекою підприємства є забезпечення рентабельності інвестованого капіталу та капіталізації прибутку. Збільшення прибутку означає, перш за все, що резерви його зростання мають бути реалізовані через операційну діяльність та реальні інвестиції, які є основою для довгострокового розвитку. Це пов'язано з тим, що саме в реальній сфері виробляються матеріальні блага, а завданням підприємства є забезпечення реального товарообміну.

Крім того, оскільки капіталізація прибутку визначає конкурентоспроможність підприємства та зростання його ділової активності, розподіл прибутку повинен забезпечувати наявність достатніх фінансових ресурсів для розвитку інвестиційної діяльності. І навпаки, ефективні механізми управління прибутком забезпечують фінансово-економічну стабільність підприємств і дозволяють їм повною мірою реалізовувати свої цілі та завдання щодо подолання ризиків і загроз та адаптації до викликів глобалізації.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Прибутковість підприємства слугує вагомим критерієм його фінансово-економічної безпеки. Відповідні взаємозв'язки простежуються на основі

наступних аргументів: прибутковість підтверджує ефективність системи ресурсного забезпечення підприємства; прибутковість виступає каталізатором посилення ділової активності суб'єкта господарювання; підвищення прибутковості є передовою покращення інвестиційної привабливості суб'єкта бізнесу; прибутковість є ключовою конкурентною перевагою та умовою забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання; свідченням подолання ризиків та загроз виступає рівень прибутковості підприємства.

Відтак, вітчизняним підприємствам слід працювати над досягненням наступних завдань: (1) диверсифікація і нарощення обсягів доходу з різних джерел; (2) зниження рівня витратомісткості господарювання та оптимізація витрат виробництва і обігу; (3) ефективне використання накопиченого чистого прибутку, з окрема в інвестиційних цілях; (4) використання частини прибутку на створення системи страхових і резервних фондів; (5) використання прибутку на цілі та заходи зміцнення провідних компонент фінансово-економічної безпеки підприємства, зокрема фінансової, інтелектуально-кадрової та техніко-технологічної.

Перспективи подальших досліджень з аналізованої проблематики стосуються моделювання взаємозв'язків між покращенням прибутковості та посилення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Література

1. Андрусь О. І., Пятаченко С. Ю. Фактори та система формування прибутковості підприємства. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка*. 2022. Вип. 2(60). С. 105–112.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Юрків Н. Я. Інституційне забезпечення розширення фінансових можливостей підприємств промисловості та АПК на регіональному рівні. *Фінанси України*. 2012. № 3. С. 90–101.
3. Гречко А. В., Мельнікова О. М. Дослідження факторів впливу на прибутковість підприємства та пошук резервів збільшення прибутку. *Ефективна економіка*. 2017. № 11. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5862>
4. Денисенко М. П., Захарова Ю. І. Заходи підвищення прибутковості підприємства. *Агросвіт*. 2020. № 1. С. 24–28.
5. Довгаль А., Пархоменко Н. Формування системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві. *Галицький економічний вісник*. 2021. Том 72. № 5. С. 78–84.
6. Дрибас Н. В. Організаційні аспекти формування системи фінансово-економічної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 303–306.
7. Ларіонова К., Капінос Г. Механізм управління прибутком підприємства. *Modeling the development of the economic systems*. 2022. № 1. С. 120–128.
8. Лупак Р. Л., Васильців Т. Г., Рудковський О. В., Березівський Я. П. Проблемні аспекти, пріоритети та засоби зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2021. Вип. 28. С. 49–55.

9. Орликовський М. О., Гришковець В. В., Зелінський Р. С., Мордюк В. В. Управління прибутком підприємства як умова його ефективного функціонування. *Агросвіт*. 2020. № 1. С. 96–102.
10. Павлюк І. О. Управління прибутком підприємства в умовах сьогодення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 1. С. 84–88.
11. Потапук І., Мазіленко С., Прусова М. Фінансово-економічна безпека як основа безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 2(02). С. 156–160.
12. Преображенська О. С. Особливості управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 384–387.
13. Халіна, В. Ю., Біланчук, І. М. (2023). Складові фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2023. № 31(59). С. 42–47.
14. Шаульська Л. В. Проблемні питання управління фінансово-економічною безпекою підприємств в умовах війни. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 1. С. 312–316.

References

1. Andrus, O. I., Pyatachenko, S. Yu. (2022). Factors and system of formation of profitability of the enterprise. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Economy series*, 2(60), 105–112.
2. Vasiltsiv, T. G., Lupak, R. L., Yurkiv, N. Ya. (2012). Institutional support for the expansion of financial capabilities of industrial and agricultural enterprises at the regional level. *Finances of Ukraine*, 3, 90–101.
3. Grechko, A. V., Melnikova, O. M. (2017). Study of factors influencing the profitability of the enterprise and search for reserves for increasing profits. *Efficient economy*, 11, URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5862>
4. Denysenko, M. P., Zakharova, Yu. I. (2020). Measures to increase the profitability of the enterprise. *Agroworld*, 1, 24–28.
5. Dovhal, A., Parkhomenko, N. (2021). Formation of the financial and economic security system at the enterprise. *Galician Economic Bulletin*, 72(5), 78–84.
6. Drybas, N. V. (2016). Organizational aspects of the formation of the system of financial and economic security of the enterprise. *Economy and society*, 7, 303–306.
7. Larionova, K., Kapinos, G. (2022). Mechanism of enterprise profit management. *Modeling the development of the economic systems*, 1, 120–128.
8. Lupak, R. L., Vasylytsiv, T. G., Rudkovskiy, O. V., Berezhivskiy, Ya. P. (2021). Problematic aspects, priorities and means of strengthening the financial and economic security of small business entities in Ukraine. *Entrepreneurship and trade*, 28, 49–55.
9. Orlykovskiy, M. O., Gryshkovets, V. V., Zelinskyi, R. S., Mordyyuk, V. V. (2020). Enterprise profit management as a condition for its effective functioning. *Agroworld*, 1, 96–102.
10. Pavlyuk, I. O. (2020). Enterprise profit management in today's conditions. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 1, 84–88.
11. Potapyuk, I., Mazilenko, S., Prusova, M. (2022). Financial and economic security as the basis of enterprise security. *Digital economy and economic security*, 2(02), 156–160.
12. Preobrazhenska, O. S. (2015). Peculiarities of managing the financial and economic security of the enterprise. *Global and national economic problems*, 3, 384–387.
13. Halina, V. Yu., Bilanchuk, I. M. (2023). Components of financial and economic security of economic entities. *Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». «Economy» series*, 31(59), 42–47.
14. Shaulska, L. (2023). Management of the financial and economic security of enterprises in today's conditions. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 8(1), 312–316.

Abstract

NAKONECHNA Nataliya, HRADYUK Nataliia

Profitability as a key characteristic of ensuring the financial and economic security of the enterprise

The article pays attention to the problem of ensuring the appropriate level of profitability of the enterprise as one of the leading factors of guaranteeing the financial and economic security of business. It is shown that profit is a condition of investment capacity, a means of improving debt security, strengthening the financial and economic condition and stability, the possibility of forming reserve and insurance funds to guarantee the stability of the functioning and development of the economic entity. Based on these principles, the purpose of the study is defined as the generalization of methodological and applied principles of increasing the level of profitability in the policy system of strengthening the financial and economic security of the enterprise. It is shown that a number of opinions have been formed in the economic literature regarding the economic nature of profitability, the process of ensuring it and taking it into account when determining the degree of

financial and economic security of an enterprise. From the point of view of the essential characteristics of profitability, the processes of its increase are correlated with the amount of income and expenses, and the corresponding improvement of profitability determines the effective formation of resources necessary to ensure the financial and economic security of the enterprise. The key signs and characteristics of profitability in the context of ensuring the financial and economic security of the enterprise are determined. Profitability acts as a catalyst for increased business activity. It is argued that increasing profitability is a precursor to improving investment attractiveness. It is indicated that profitability is a key competitive advantage and a condition for ensuring the competitiveness of a business entity. The directions and tools for increasing the level of profitability of domestic enterprises in the conditions of challenges and uncertainty, high risks and threats, and, therefore, the need to ensure their financial and economic security, have been determined.

Keywords: profit, profitability, profitability, financial and economic security of the enterprise, challenges, threats, strengthening policy

Стаття надійшла до редакції 20.08.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

Наконечна Н. В., Градюк Н. М. Прибутковість як ключова характеристика забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 2. С. 69-75.

Nakonechna N., Hradyuk N. (2024) Profitability as a key characteristic of ensuring the financial and economic security of the enterprise. *Innovation and Sustainability*, no. 2, pp. 69-75.

